

С. В. Комісаренко

Імунна система

ІМУННА СИСТЕМА – система органів, тканин, клітин та молекул, яка виконує функції захисту організму від захворювань, зумовлених зовнішніми та внутрішніми чинниками. Разом з нервовою та ендокринною належить до найважливіших регуляторних систем багатоклітинних організмів, що підтримують гомеостаз. І. с. забезпечує сталість хімічного (антигенного) складу організму. Для успішної реалізації цієї функції в процесі еволюції сформувалися механізми специфічного розпізнавання та знешкодження чужорідних структур.

У складі І. с. – такі анатомічні структури, як лімфоїдна тканина та система лімфатичних судин. До лімфоїдної тканини належать первинні лімфоїдні органи – тимус і кістковий мозок, у яких утворюються клітини І. с., та вторинні лімфоїдні органи – селезінка, лімфовузли, апендикс, мигдалики, Пейєрові бляшки, дифузна лімфоїдна тканина шкіри та слизових оболонок, у яких відбуваються взаємодія лімфоцитів з чужорідними антигенами та ініціація специфічної імунної відповіді. До клітин І. с. – білі клітини крові – лейкоцити (моно-, грануло- і лімфоцити), серед яких Т- і В-лімфоцити виконують функцію специфічного розпізнавання чужорідних структур. Молекули І. с. – структури, здатні специфічно взаємодіяти з молекулами антигенів (антитіла, рецептори Т- і В-лімфоцитів), а також регулювати імунні реакції (інтерлейкіни, хемокіни, інтерферони, компоненти комплексу тощо). Ефективна реалізація захисних функцій І. с. призводить до формування імунітету до певних антигенів (див. [Імунітет тварин і людини](#)), а порушення її функціонування – до розвитку [імунопатологій](#). Реакції імунітету, спрямовані на розпізнавання, знешкодження та виведення чужорідних структур, називають імунною відповіддю.

Головною метою імунної відповіді є нейтралізація можливого шкідливого впливу антигена і в кінцевому результаті – повне звільнення організму від нього (елімінація антигена). Його знешкодження може відбуватися різними шляхами.

- Перший шлях – опсонізація антигена розчинними рецепторами В-клітин (антитілами), які зв'язують його частки і таким чином нейтралізують біологічний вплив.

- Другий шлях – лізис корпускулярних антигенів (клітин бактерій, грибів, паразитів, перероджених (злоякісних) або уражених вірусом власних клітин організму), в реалізації якого головну роль відіграють цитотоксичні Т-лімфоцити, клітини-кілери та протеїни системи комплементу. Для знешкодження власних клітин, що вийшли з-під контролю організму, І. с. індукує в них запрограмовану загибель – [апоптоз](#).
- Третій шлях – поглинання (фагоцитоз) антигена спеціалізованими фагоцитарними клітинами з наступним його розщепленням у фагосомах, а також перетравлювання великих антигенів за межами клітини-фагоцита. Попередня опсонізація антигена антитілами значно підсилює його фагоцитоз. Якщо І. с. довго не вдається знищити антиген, вона обмежує його поширення в організмі шляхом формування навколо нього гранульоми – спеціального утворення, яке виникає внаслідок злиття багатьох клітин.

Механізми, що беруть участь в елімінації антигена, називають ефекторними механізмами імунної відповіді. Їх поділяють на клітинні та гуморальні, відповідно до чого розрізняють клітинну та гуморальну ланки імунної відповіді, які функціонують у тісній взаємодії. Клітинні ефекторні механізми зумовлені клітинами І. с. (фагоцитоз, позаклітинний лізис, клітинна цитотоксичність тощо); гуморальні ефекторні механізми спричиняють розчинні чинники (опсонізація, аглютинація, утворення імунних комплексів, незалежний від клітин лізис корпускулярних антигенів тощо).

Рекомендована література

1. Сапин М. Р., Этинген Л. Е. Иммуная система человека. Москва, 2001;
2. Хаитов Р. М. Физиология иммунной системы. Москва, 2005;
3. Вершигора А. Ю., Пастер Е. У., Колибо Д. В. та ін. Імунологія: Підруч. К., 2005;
4. Иммуная система и основные формы иммунопатологии. Ростов-на-Дону, 2006;
5. Мейл Д., Бростофф Дж., Рот Д. Р., Ройт А. Иммунология / Пер. с англ. Москва, 2007;
6. Медична мікробіологія, вірусологія, імунологія. В., 2011.

Бібліографічний опис:

Імунна система / С. В. Комісаренко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-13291>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).